

Imaginea hristică în închisorile comuniste. Literatura carcerală

*

The Image of Christ in Communist Prisons. Prison Literature

Ionela Denisa Pop

MA student, University of Oradea, Romania

Associate Professor Ioana CISTELECAN, PhD (coord.)

DOI: 10.61215/GAMC.2025.4.16

Abstract

The present study aims to highlight the terror-stricken reality of communist prisons under Gheorghiu-Dej and Nicolae Ceaușescu's regime, with a particular focus on the Pitești reeducation attempts. This research gives full attention to the prisoner's epiphanies revealed through acute suffering and sacred rites of poetry. The central goal of the article is, therefore, to shape the spiritual miracles that transfigure the prisoner into a priest consecrated in divine holiness, signifying the passage from the path of Golgotha to that of Damascus. Additionally, this article approaches a series of subgenres of the Romanian carceral literature in the 20th century.

Keywords: *communism, Eugen Țurcanu, Nihil sine Deo, Golgotha, Road to Damascus, poetry*

Introducere: Un taler cu două fețe. Gheorghiu-Dej și Ceaușescu

Neșcolit în taina elitistă a comunismului precum Ana Pauker, Iosf Chisinevski și Petre Borilă, prin instructaj partinic de tip *high-fidelity*, operant în soluționări și performanțe, cu sagacitate ieșită din comun de firească, cu mădulare slujitoare unui stalinism instinctual, nu ideologic, Gheorghiu-Dej, „un caz original de aparatcik” (Tismăneanu a. 107), omogenizat în vene cu vocația de criminal, manierat cu ideologie marxistă în închisoare, manipulator cu acte-n regulă și maniheist cu retină incoloră în nervura conștiinței, a reușit să cultive până în pragul perfecțiunii, inaugurat și controlat, mecanismul terorii: „Dej nu era un produs al aparatelor moscovite, era «proletarul român de serviciu»” (Tismăneanu a. 107). Lucrător perfecționat în fățarnicie, maniac fidel blocului sovietic, cadrist în nelegiuiri, numele lui se identificase atât de mult cu politica stalinistă încât devenise, în rândul „vinovaților”, sinonim cu Dumnezeu. Ereditar, în atitudine patologică pe traseul istoriei, Ceaușescu, aidoma mentorului său Gheorghiu-Dej, a privit în Stalin „genialismul generalisim”

(Tismăneanu b. 61). Pentru „rapsodul ideologic al stalinismului” (Tismăneanu b. 61), Nicolae Ceaușescu reprezenta întruchiparea perfectă a aparatcicului confecționat sub presare stalinistă, plin de râvnă și profund loial, devotat cu abnegație dirijorilor de la masa orchestrală a puterii. Fără vibrații anacronice, cu inteligență perversă și poftă nesățioasă de putere, totul pornea de la zero într-un vizionarism utopic de bunăstare. Tălmăcit în alb-negru, despiciat într-un „weltanschauung binar” (Tismăneanu b. 61), subordonat principiului leninist al partinității, Ceaușescu refuză orice „concesie ideologică” întru „remodelarea condiției umane în numele unor legi istorice presupus inexorabile” (Tismăneanu c. 34). Adulator pervertit în arhipelagul dispozițiilor comuniste, s-a dovedit a fi unul dintre oamenii cei mai credincioși lui Gheorghiu-Dej, magistrul al maselor novice, care îi garantase cariera de „menestrel al comunismului dinastic” (Tismăneanu a. 47). Membrii de frunte ai P.C.R., Gheorghiu-Dej și Ceaușescu, cunoșteau de-a fir a păr închisorile: strategic, manipulator, oportunist. Amendat istoric în procesul „paraziților”, au emendat detenția penitenciară: apa searbădă au făcut-o agheasmă. Gheorghiu-Dej, așa-zis „Bătrânul”, în compania unor intelectuali de rasă, activiști și spioni sovietici, în închisoare, a știut să-și construiască un dublu aparat personal (Tismăneanu a. 107-108): „Iubea puterea, o adulea voluptos, își alegea cu agilitate de felină victima, se pricepea să simuleze blândete și chiar tandrețe umană, numai pentru a lovi mai sigur și fără ezitare când celălalt se aștepta mai puțin” (Tismăneanu a. 47). Moștenitor la tronul de fier înconjurat cu sârmă ghimpată, Nicolae Ceaușescu venerează închisoarea Doftana drept „principala «academie de gândire revoluționară»” (Tismăneanu a. 40). Disimulați în tovărășie de prototip Stan și Bran, Gheorghiu-Dej și Ceaușescu scrijelesc cu oțel aprins, în mantie ionesciană cu trenă urmuziană, judecata vrăjmașilor văzuți și nevăzuți: „Secera și ciocanul sunt de fier. Dar de fier roșu, care cauterizează, care arde și care ucide pe cei care încearcă să trădeze” (Constantin Virgil Gheorghiu a. 363).

1. O istorie cu rol jalnic, „o Românie după chipul lui Stalin”

„Drum fără pulbere”, credință care îl încarnează pe Diavol, politică sterilizată cu vermină imorală, istorie castrată în gulaguri, „comunismul s-a fondat pe o versiune a setei de sacru cu o concomitentă repulsie față de profan” (Tismăneanu c. 67). Cârpit din maladii, tocit de leproși, îndreptățește autodevorarea organizată: „Nu încape atâta dragoste în lume câtă ură îi vom imprima noi!” (Ianolide a. 64) Între apartenență și criminalitate, în hotarul țelurilor utopice, comunismul, „secol neîntrecut în violență, hybris, cruzime și sacrificii umane” (Tismăneanu c. 9), cu demaraj nestăvilit în exercițiul terorii, a prins substanță dintr-o nesfârșită succesiune de intrigi genocidare. În „furtuna ideologică”, răul a purtat numele celor care au refuzat, au respins sau nu s-au

calificat pentru „iluminarea furnizată de infailibilele doctrine de partid” (Tismăneanu c. 18). Instrument optic de mare precizie, diplomat în medicina internă, comunismul românesc întocmai microscopului, dotat cu un sistem de lentile transgresale, pătrunde în intimitatea cărnii și depistează infecțiile. În pragul unui examen medical, „microscopul” dezgolește corpul ca un dulap cu lenjerie murdară, caută microbul ascuns, depistează paraziții și prădătorii, ca în cele din urmă, să cauterizeze rana prin rețete curative nec plus ultra. Igiena comuniștilor este înțeleasă prin „delicatețea mâinilor curate” (Constantin Virgil Gheorghiu b. 377). Recunoscut drept dușman declarat, microbul trebuie circumscris, claustrat, extirpat. Halatul chirurgical steril, impermeabil și ranforsat, ținută tipică comuniștilor, ajută la exterminarea bacteriei. Supt din vene, pus în eprubetă și supus unui test de hemocultură, sângele demască cel mai periculos microorganism, din plămâni, din măduvă, din oase, din mușchi, din creier – interioritatea: „omul interior trebuie omorât pentru a putea fi posibilă găzduirea în suflet a decalogului comunist” (Tismăneanu c. 80). Supusă unei electrocardiografe, inima, în numele fanatismului ideologic, suportă o remodelare a băților cardiace. Conform condiției istorice, condiția umană suferă amputări supravegheate psihotic: „nu doar cuvântul «imposibil» a ieșit din circulație; nici «inimaginabil» nu mai are niciun temei” (Tismăneanu c. 71).

Omul Nou, ființa perfectă visată de Lenin și de Troțki, de Mao și de Che Guevara, noul cetățean total politizat, idiosincronic vestigiilor autonomiei subiective, instinctual obedient, extrem de dedicat și loial, din reflex „extremist și exterminist”, rânduiește, cu praxis, legitimarea partidului printr-un atașament fără rezerve față de blocul sovietic (Tismăneanu b. 59). Violat ideologic, verminat în amintiri, moral insalubru și hipermnestic în ură, *Omul Nou*, discipol al veacului terorizat de calamități autodevoratoare, împluternicit cu o „mentalitate de cetate asediată”, îndoctrinat cu blufuri prinse în căptușeala pielii, prin huliganism declașează o apocalipsă cu dâre de lumină roșiatică. Copil orfan, aservit în gloate maladive, este racolat la sânul adevăratei mame Armata Roșie și pus sub ocrotirea adevăratului tată Partidul Comunist (Constantin Virgil Gheorghiu a. 256). Botezat în sectă comunistă, cufundat în „Marea Minciună”, apără „Evanghelia” partidului „predestinat”. Vitreg de sine însuși, (i)rațional în hidoșenie, este oglindit în și din nihilismul național. Plin de răutate, cu chip aspru mereu împrăștiat de forțe de ură, *Omul Nou*, lepădat de inimă și creier, dotat doar cu instinct, lovește, persecută și omoară: „Eu am mers pe drumul luminos al Partidului. Am însărcinarea să fac oameni din voi. Ori vă reeducați, ori vă ucid!” (Ianolide a. 51) Omnipotent peste cetățeni, legiuitor în metodologii perverse, dotat cu o pedagogie diabolică, „Pater Suprem al maselor” (Ruxandra Cesereanu 11) în locul unui Dumnezeu detronat, *Omul Nou* aplică inamicului poporului, condiționat până la anulare, cele mai avansate tehnici de pervertire: „Se pare că Dumnezeuul vostru v-a dat

pe mâna poporului! Poporul are timp berechet, suntem milionari în materie de timp. Băgați bine în cap. «Americani nu vin! Voi nici n-ați fost de-ai americanilor, așa că noi vă suntem și tată, și mamă! Nu vom proceda ca bandiții de hitleriști, metodele noastre sunt gândite pe îndelete și nu dau greș»” (Ianolide a. 34). „Sclav tehnic” al puterii sovietice, prefăcut din gumilastic, contrafăcut din tijă cilindrică de oțel, cu regularitate automată, cu uniformitate și progres integrat în circumferința scheletului, mașinal și dogmatic, depășind norma comunistă, *Omul Nou* așează în rânduială totalitaristă punctele cardinale ale organizării sociale. Lumea, înmagazinată în fabrici, nu mai pornește din combustibil ontologic, ci din ulei acidulat în arsură. Munca în uzină nu produce numai mărfuri, ci mai ales muncitori ca marfă care se autoînstrăinează în produs (Noica 106-107). Bruma comunistă cerne pogrom organizat peste indivizi, condamnă la jafuri morale de „purificare” și „sacralizare”, în care cinstea și mila sunt înlocuite de insolență și cruzime, iar memoria substituie amnezia: „și iată că oamenii au creat o societate în care există totul din abundență, dar nu mai există persoane umane” (Constantin Virgil Gheorghiu b. 271). Aliat suprem cu diavolul, în titulatura lui Faust, ilustrație a omului modern, *Omul Nou* este un „învingător” de care trebuie să-ți fie milă, căci cel care își anulează aproapele, se anulează pe sine însuși. Imagine a posibilului, *Omul Nou* încorporează și eclipsează lumea realului în propria lui josnicie: „Lumea noastră e faustică pentru că nu știe ce vrea, ca și eroul lui Goethe; pentru că și-a pregătit mijloace și victorii cu care nu are ce face” (Noica 31).

2. „Blestem asupra voastră și a copiilor voștri, păgânilor!” (Ioanid 83-86)

Activistul de partid, consacrat omuciderii, dedat muncii vânătoarești, cu târnăcop deasupra capului, tocește adânc, cu febrilitate, emisferile cerebrale ale membranei lăuntrice, restructurând materia conștiinței pure: „Nu aveam tihnă, nu mă mai bucura nimic, fiind în permanență cu gândul la persecutorul meu, din care cauză viața îmi devenea apăsătoare, înăbușitoare, având mereu o grijă obsedantă” (Onaca 42). Comunistul mușcă, sfârtecă, stâlcește, aidoma lui *Saturn care-și devoră fiul*: „Sunt pruncul din pântecul morții lepădat în scutecul durerii. Buzele îmi sunt lipite cu leucoplastul fricii. Mi-e frică. De mine însumi îmi e frică cel mai mult.” În antiteză cu tagma convertită tatălui ocrotitor, partidul, rămând în mâl ideologic, răsar cu afront proaspăt „ghioceii primăverii”, sub titulatură de „impostori”, „denunțatori”, „uneltitori” sau „dușmani” noii legislaturi comuniste. Însă blocul de marmură sovietică nu pivotează în jurul pământului, ci rodește în măduva betonului, prin urmare, roadele pătimesc asfixiere sub teroarea unei demagogii cu rânjet sardonice. Împresurat zi-lumină în strâmtoarea lațului, sancționat monocord cu bătaii rupte din pântecul iadului, apostrofat cu încătușarea mâinilor și înlănțuirea

picioarelor, „deținutul”, „banditul” sau „martirul”, mutilat fizic și moral, ziua stă pe muntele Garizim să rostească binecuvântarea, iar noaptea pe muntele Ebal să rostească blestemul.

În Arhipieleagul românesc a existat o insulă a ororii absolute, cum alta n-a mai fost înregistrată în întreaga geografie penitenciară comunistă (Ierunca 9-10). Între 1949 și 1952, înăuntrul unei dictaturi personalizate, în segmentul penitenciarului Pitești a avut loc un experiment diabolic în bestialitate de înregimentare și reeducare a deținuților tinzând spre distrugerea psihică a individului întru crearea *Omului Nou*: „ Camerele de gazare sunt criminale, reeducarea însă a fost demonică. Nu este periculosul cel ce îți cere viața, ci cel ce îți cere sufletul; or, la Pitești se spunea clar: «Nu vă vom lăsa să muriți până nu vă veți restructura»” (Ianolide a. 58). Izvorâtă din miezul gândirii ideologice criminale, rafinat controlată de mecanismele perversiunii, una din cele mai neomenești închisori ilustrată pe harta antologică a sadismului, ideal pentru experimentare situată în afara orașului, oferea un mediu de maximă securitate pentru aplicarea tehnicilor de tortură (Deletant 158). Metoda, inspirată din învățăturile pedagogului sovietic Anton Makarenko, își găsea eficacitatea în transformarea victimelor în înșiși torționarii lor, mai exact, în „educatori”. Menit să distrugă trăsăturile de bază ale omului, fenomenul Pitești a experimentat două niveluri de transformare: tortura externă și internă.

Considerat util autorităților comuniste, Eugen Țurcanu, „nouă lighioană” (Cesereanu 11) moscovită, umil ordinelor și indicațiilor Securității prin colonelul Iosif Nemeș și ofițerul Ion Marina, instruit să desființeze tipurile umane, alături de colaboratorii săi din comitetul de agresori, aplica, cu ură sistematizată, programul de reeducare cuprinzând patru faze: demascarea externă, demascarea internă, demascarea morală publică, pentru ca, în cele din urmă, reeducatul, obligat să conducă procesul de reeducare, să devină călău celui mai bun „prieten”, fratelui de suferință, confidentului de bună credință. Schela posibilităților era dispusă, și ea, pe două niveluri: complicitatea în planul răului sau moartea în condiții îngrozitoare. În temniță, dracul se ascundea în hainele vărgate ale oricărui deținut (Cesereanu 103). După mărturia unuia dintre puținii supraviețuitori ai acestui lugubru experiment, mai exista și o a treia, să-ți pierzi mințile (Tismăneanu c. 16). Perioadă sinistră, feroasă prin „radicalism utopic și dezumanizare” (Tismăneanu c. 33), comunismul fecundează „chestiunea răului” în ovulul gulagului. Niciun cuvânt nu poate surprinde mai curat neliniștile insecurității din penitenciar, încărcate de cadavre umblătoare „îmbrățișate” de spaimă și rahitism, iluzii sfărâmate, mituri eșuate, promisiuni trădate și memorii desfigurate, precum picturile plasticianului german Anselm Kiefer (Tismăneanu c. 11). Într-o astfel de atmosferă întunecată de atrocități, forța tânără surghiunită în închisoarea Pitești, studenți care nu-și trecuseră diploma sau licența, lipsiți de o școală a prudenței în arest, își deschid repede sufletele și spun multe lucruri care

reuşiseră să treacă ascunse în bezna muţeniei în timpul anchetei (Ierunca 29): „oricare dintre schingiuiţii-schingiuitori, dintre reeducaţii-reeducatori, dintre victimele-călăi ar fi putut repeta fraza: «nu sunt vinovat»” (Ierunca 48-49).

Desolidarizată de organizaţiile şi mişcările legionare, diplomată în mecanismele interioare de acţiune ale PCR-ului, forţată cu o inteligenţă ieşită din comun maltrată de parvenire (Troncotă 130), imaginaţia delirantă în obscenitate a lui Eugen Țurcanu se dezlănţuia cutremurător atunci când avea de-a face cu studenţi teologi, așa-numiții „bandiții mistici” care credeau în Dumnezeu. Forțați să apostazieze, erau siliți să comită procesiuni blasfematoare, să săvârșească moral actul prostituției cu sfintele rânduiești creștine, preaslăvind „satanismul reeducării” (Monah Moise 102). Unii, în fiecare dimineață, erau afundați cu capul în hârdăul cu urină și materii fecale, în timp ce în jurul lor se psalmodia formula botezului. Când deținutul potența un înec, era scos, i se dădea un scurt răgaz să respire, apoi era scufundat din nou. Unul dintre acești „botezați” căruia i se aplicase sistematic tortura, ajunsese la un automatism care l-a ținut vreo două luni de zile: mergea benevol în fiecare dimineață și-și băga singur capul în hârdău, spre hazul reeducatorilor. Alții, erau obligați să oficializeze Sfânta slujbă Liturgică după scenariu regizat pornografic de Țurcanu. Textul Liturghiei lui, vulgar și rușinos, parafraza, la modul demonic și batjocoritor, textul original. Prea Sfânta Născătoare de Dumnezeu era numită „marea curvă”, în timp ce Iisus era „idiotul care a murit pe cruce”. Cuminecătura era prefăcută cu fecalele din tinetă. Studentul teolog căruia îi revenea rolul preotului era dezbrăcat în pielea goală, acoperit cu un cearceaf mânjit cu fecale, iar de gât îi atârna un falus făcut din insecticid (Ierunca 38). În linia satanicească Țurcanu, însemnată cu asupriri, scârbe și sforțări corporale, cu „cruce roșie” în calendarul blasfemiilor detenției, se consemnează „Crăciunul la Pitești”, crestat cu venin înăuntru buzelor înmiresmate cu oțet: „Dezbrăcarea! Ordonă el unuia. Tu ești Fecioara Prea..., iar tu (și arată spre altul) ești preasfântul Iosif. Vom demonstra acum cum s-a putut zămisli Fiul lui Dumnezeu, dracu’ să-l ia, dintr-o Fecioară rămasă de-a pururi Fecioară. Deci, fă, Marie, pune fundul la bătaie!” (Ianolide b. 95) Lepădat de orice zel omenesc, încarnat în boala omnipotenței lui Lucifer, plin de prihană, Țurcanu repudiază posibilitatea mântuirii și măsluiește scriptura: „Dacă Hristos ar fi trecut prin mâinile acestea, nu mai ajungea nici El pe cruce. N-ar fi înviat. N-ar fi fost creștinism, această mare minciună, și toată lumea ar fi trăit în liniște! Eu sunt Țurcanu! Primul și ultimul! Nu s-a născut un altul care să-mi ia locul. Pe mine nu mă poate minți nimeni, așa cum vă mint pe proștii ca voi” (Monah Moise 104). În cochetăriile cu Satana, fantezia a început să delireze febril și s-au batjocorit treptat și alte scene sfinte ale creștinismului, trezind o criză a credinței. Absența și abținerea divinului în drama damnatului, îngemănate, visceralizează, cu scrâșnet încrâncenat și muștrător, o stare cumplită de abandon: „O, Doamne, unde ești?!/ De ce n-aprinzi minuni,/

minuni cerești?!/ Pe unde ești?!/ O, Doamne, unde ești?!/ Din nepătruns – niciun răspuns.../ Pitești... Pitești... Pitești...” (Aurel Vișovan, *Moment piteștean*)

Folosit ca mijloc de reconstrucție socială, propagandă fundamentală în perpetuarea și măreția sistemului, cel mai agresiv program de dezumanizare din blocul de Est, fenomenul Pitești, „cea mai teribilă barbarie a lumii contemporane”, a reprezentat forma extremă de umilire a ființelor umane, de distrugere a identității lor, de dezumanizare ineluctabilă și anihilare în masă (Tismăneanu c. 15): „Am mâncat atâtea gamele de fecale, încât nu le știu numărul, știu însă că eram mulțumit să mănânc propriile mele fecale, decât să mi se dea de la tinetă” (Ianolide b. 93). Regimul comunist român a fost capabil să construiască iadul pe pământ, să creeze o mașină umană de înghițit și de tocat (Cesereanu 16), într-un mod antiuman fără precedent istoric, imitații ale infernului în substraturile fibroase sociologice și psihologice, să betoneze în măduva osoasă a omenescului spaima, frica și teroarea: „Mai este oare acesta un om?” (Tismăneanu 15) Elucubranta prin despotism sovietic, România comunistă, înverigată de un calcar maladiv, dovadă a iraționalismului și demonismului, s-a întrupat în figuri creștine ale Răului, de exemplu, în Cain, Absalom, Irod sau Iuda, și a ras din memoria nenăscuților exilați în pântece congelate, pilonii morali ai Binelui.

3. Biserica față-n față cu comunismul: *Nihil sine Deo*

Considerată de autorități „un focar de activitate contrarevoluționară” (Troncotă 155) cu „manifestări dușmănoase contra regimului” (Troncotă 156), incompatibilă cu grupa sanguină comunistă, Biserica Ortodoxă, înveșmântată în epitaful negru, a fost silită să înlocuiască Biblia cu un decret pentru supraviețuire, sfintele icoane cu portretele liderilor comuniști, dangătul clopotului cu zăngănitul lanțurilor. Sentința antireligioasă aplicată unui popor mioritic profund creștin, represiunea contra preoților și clerului monahal, au dus la internarea bigoților în penitenciare-laborator de deposedare faustică. Lipsit de stâlpul de rezistență, proiectul națiunii este franjurat și despicat, iar societatea destabilizată într-o desacralizare de tonalitate blagiană. Urmările produse de represiunea comunistă asupra Bisericii sunt comparate de istoricul Radu Ciuceanu cu invazia mongolă asupra Chinei (Troncotă 155). Cu exagerări megalomane, comuniștii fie au desființat lăcașurile de rugăciune rămase fără slujitori trecându-le în proprietatea și subordinea statului, fie le-au utilizat în scopuri propagandistice întru slujirea organelor de stat. Tot așa, conduita clericală se împarte, de asemenea, în două pecetei: cei ce s-au întors la Hristos prin mucenicie și cei ce s-au prefăcut mană comunistă, ofițeri operativi consemnați în prevederile noului regulament. Căzut în demonica tentație a mândriei de a fi „ca Dumnezeu, fără Dumnezeu”, comunismul, enciclopedist

în demonie, pierzând din vedere Cuvântul dumnezeiesc, avansează omul stăpân peste om.

4. (S)candeața a fost ieri: „Omul Nou” spiritual

În gulag, coridorul cu pași numărați, deținutul caută să-și creeze strategii de supraviețuire fizică, dar mai ales, spirituală. Sub „mâna călăuzitoare” a tortionarilor, urgisit sub vremi, își găsește sprijin moral în frânturi de mărturisiri calde, scurse în dâre de răni lungi și dureroase din gură în gură în semn de împuternicire în duh. Depozitate și înmagazinate vigilent în straturi de emisfere cerebrale, unde timpul nu acționează, deținutul reconstruiește, prin memorare, istoria carcerală.

Aruncat în *Arhipelagul gulag*, deținutul, aclimatizat în sadism, are năzuința de a deveni un *Om Nou* în accepție spirituală. Schema arhetipală a Gulagului este coborârea catabazică de tip „ad inferos” în limburile infernului dantelian. În Gulag moartea nu este permisă, ci numai viața de monstru, criminal sau Iudă (Ianolide b. 265). Dacă *Omul Nou* comunizat, homunculus ne-creat de Dumnezeu, fabricat de regim, reeducat prin cuvânt și botezat în sânge, se pierde în unanimitate criminală, *Omul Nou* spiritual, născut din „inviolabilitatea sufletului” (Ianolide b. 38), prefăcut din durere și botezat în lacrimi, stă sub semnul lui „a deveni altul” (Ardeleanu 383). „Retrograd, mistic și bigot” (Ianolide b. 74), în robia insuportabilului, *Omul Nou* spiritual își străbate suferința până în adâncimea ei, coboară în mormântul celulei pentru a învia via Hristos. Nici prin operație pe cord deschis comuniștii n-au reușit să-l smulgă pe Dumnezeu din sufletul deținutului, izolat în stare de isihie. Omul lipsit de Dumnezeu cade, dar dimpreună cu El se desăvârșește (Ianolide b. 74).

Golemul, în traducere *ad litteram*, arătare creată prin mijloace nenaturale, închide hermafrodit și altoiește, în ghetoul colectiv comunist, rugăciunea damnatului și blestemul tortionarului, întru minunea trezirii în Taină. Cu mâinile legate, urmat de un jandarm cu baionetă, „Golemul” lui Gustav Meyrink, stigmat de „șarpele împărăției spirituale”, purificat mesianic în anticamerele ghetoului, sub deviza „Justiția care pedepsește e ocrotirea celor cinstiți” (Meyrink 237), sfințește cheia eului care deschide lacătul din fier roșu. Când *Golemul* lui Meyrink intră în ghetou, atunci încarceratul, malaxat în suferință din carne vâscoasă și sânge fermentat, fără durere și tulburare, nu intră în temniță, ci în altar: „Cine nu cheamă strigând cu întreaga-i ființă după spirit, cu toate celulele din trup – așa cum lupți pentru o gură de aer când te înăbuși, acela nu poate pătrunde Taina” (Meyrink 139). Luând în considerare blestemul tortionarului, rostit cu răsuflare aspră din plămâni mefistofelici de călău, *Golemul* apare în ipostază propriu-zisă de sclav ascultător, predispus spre rău, de om robotizat, creat din ne-suflare dumnezeiască, care suprimă individualul și reinventează forma umană lipsită de libertate denunțată într-un

gigantism instinctual aplecat spre catastrofe. Golemul simbolizează tortionarul care se vrea pe picior de egalitate cu Dumnezeu. Gulagul, sau reformulat, „purgatoriul concentraționar” (Cesereanu 12), concentrat în problematica conștiinței, printr-un ordin categoric se fragmentează, în funcție de structura sufletească și tăria psihică, fie în cădere, fie în înălțare, căci suferința dă șansa omului să fie fericit.

Concluzie: Un strop de (ne)fericire

Captiv în decepția circumferinței carcerale, pătat cu trotil neurotic, întemnițatul, victimă și martir deopotrivă, nu poate fi despărțit nici de istorie, nici de credință. Prins în gheara tăioasă a penitenciarului, părăsit, izolat și neputincios, aluat moale în malaxorul torturilor fizice înmulțite cu timorare psihică și umilință, când rezistența pâlpâie în lacrimă de lumânare, damnatul transcende în imago complet, dicotomie spre „calea regală” în închisoare. Aruncat în coșul morții pecetluit cu orori, deținutul ia Drumul Golgotei spre a dobândi Drumul Damascului: „nu văd nicio salvare, dar ea trebuie să existe, căci lumea e în mâna lui Dumnezeu” (Ianolide 265). De unde înserarea nu revarsă zorile, din pântecul care rupe în bucăți de sânge împrăstie suferință, dincolo de moarte, ajunge, spălat sub jet cathartic, la epifanii și iluminări de duh. Valent duhovnicesc, nu deținut, lepădă zdrențele în dungi pentru prerogativa clericală: stihar, epitrahil, felon. În limita de jos a suportabilului, cu șansa în așteptare, împovărat de fier, dar nepătruns de ura zăngăniturilor, deținutul nu se ruga pentru o moarte arogantă, ci pentru tărie: „În fiecare seară, înainte de culcare, mă rugam să ajung să trăiesc măcar până a doua zi” (Andreca 217). În spatele zidurilor acoperite cu torente de sârmă ghimpată, fără carne pe oase, deținutul trădează constant misterul nedelegat al lui Iona, al celor șapte tineri Efes, supraviețuirea lui Daniel din groapa cu lei: „Pe cât ne-au urât oamenii,/ Pe atât ne-ai iubit Tu, Doamne,/ Căci ai vrut să câștigi sufletele noastre,/ Pentru că Împărăția Ta/ nu este din lumea aceasta.” (Dumitru Oniga, *Doamne, numai Tu*) Imago complet al detenției, credința, melanj de euforie și chin, permite, prin rugăciune, fericirea pământescă în cuibul de vergele. Prin visceralitatea imorală a trăirii, întemnițatul se aseamănă lui Iisus în limanul mării dureri, în litaniiile chinurilor și în beatitudinea înfruptată din fatalitate sfințeniei. Cu fericirea sub tinetă, în închisoare, republică de orizont sacru, prizonierii au spălat cu lacrimi, au uns cu rugăciuni și au îmbrăcat în giulgiu vărgat trupul crucificat: „Hristos a înviat și pentru noi,/ sau numai pentru noi anume/ să ne deschidă drumul înapoi,/ spre câte-au fost – și vor mai fi în lume.// Hristos a înviat biruitor,/ cum biruind vor învia martirii,/ când peste zidul închisorii lor/ va crește mâine mușchiul amintirii.” (Andrei Ciurunga, *Hristos a înviat!*)

Lingura din gamelă, pasul din șchioapăt, oglinda din ciob, ochiul din lacrimi, clanța din ușă, icoana din iconostas, Iisus este poemul din poezie, delictul din uneltire, alter-ego al damnatului: „Am și eu 33 de ani/ Și-am murit pe cruce, ca și Tine./ Neamul meu de domni și de țărani/ m-a jelit și m-a prins în sine.” (Andrei Ciurunga, *Am 33 de ani*) Sumar alchimic de scuipat amestecat cu sânge, și fiere sfărâmată în mir, substanță mistică de mari metamorfoze, Iisus, înseninare abisală în moarte, sau reflexiv, damnatul, rană armonică în scrum, aduimecă, crucificați laolaltă, primul pe cruce, al doilea pe fier, ca pe un drog, patima covârșită de-ntunerice. Năuc în fibrilații de valență spirituală, întemnițatul se trezește captiv în paradoxul maestrului Zhuang: „Când m-am trezit din grozava genună,/ miroseau paiele a trandafiri./ Eram în celulă și era lună,/ numai Iisus nu era nicăieri...// –Unde ești, Doamne?/ –am urlat la zăbrele./ Din lună venea fum de cățui./ M-am pipăit, și pe mâinile mele/ am găsit urmele cuielor Lui...” (Radu Gyr, *As-noapte, Iisus...*) În ciurma dezmațurilor nocturne, visul lui Zhuang este himera fiecărui damnat, felinar în jurisprudență spirituală, modalitate postumă de supraviețuire și mărturisire de credință: „Prietene de temniță dușmană/ și frate bun de pâine fără grâu,/ ne doare pe-amândoi aceeași rană/ și spumegând mușcăm același frâu// Când noaptea mă prindea de caraulă/ însângerat de-al gândurilor șir,/ Iisus venea la mine în celulă,/ adus de mucenicul Radu Gyr.” (Andrei Ciurunga, *Lui Radu Gyr*) Forjat sub fier pe nemâncate, (auto)distrus sub pătimiri, damnatul, șoptit de serafimi și heruvimi, este singurul Iisus contemporan: „Pe Golgota răstignirilor potop,/ nici oțet în loc de apă, nici isop/ nu ne-au dat și noi strigat-am a pustiu:/ Iartă-i, Doamne, iartă-i, că ce fac nu știu!// Iartă-i, Doamne, iartă-i! N-am uitat/ anii ce printre hiene ne-au purtat./ Avem azi aer, soare și pășim,/ dar ni-s visurile toate țințirim.// Câte-nfrângerii, câtă trudă, câți fiori/ pentru noi, ce-am fost uciși de mii de ori!/ Pentru ei, torționarii care tac,/ ne-nchinăm – că poate n-au știut ce fac.” (Vasile Blănaru-Flamură, *Celula zero, după*)

În marele jaf al tinereții, pentru cei ce n-au cules „cules aur din soare”, poezia a însemnat apus și răsărit fosforic, singurul mod de rezistență și supraviețuire în fosfină: „Tare sunt, Doamne. Nu mă-nspăimântă/ nici biciul, nici moartea, nici hăul./ Rănile mele sunt ca trăscaul,/ mă-mbată, mă înfierbântă.../ Sânger, și carnea mea cântă,/ vin urile ca fierăstrăul,/ și ziua mea crește din trântă,/ fierbinte și sfântă.../ Tare sunt, Doamne, tare.” (Radu Gyr, *Ce tare sunt, Doamne*) Sub pecetea tainei, încarceratul, „o făclie în lanțuri”, întocmai ca poezia, „face vizibil invizibilul din vizibil și invizibilul din invizibil”, se asumă pe sine combatant în Gulag, „homo religiosus” (Cistelecan 102) se revarsă într-un ritual inițiativ în fața cortinei care ascunde Împărăția lui Dumnezeu, creează o supra-realitate comunistă, comută iadul în rai: „Surpați asupra-mi munți și ape,/ puteți chiar să mă spânzurați./ Cu grele, negre târnăcoape/ credința nu mi-o sfărâmați.// Puteți să năpustiți tot iadul/ ca să mă frângă până-n miez./ Eu stau în viscole ca bradul/ și tare ca un crez.” (Radu

Gyr, *Crezul*) În închisoare s-a învățat teologie, în celule s-au instalat catedre liturgice, iar damnații s-au adulmecat într-un simțământ de pedagogie unitivă. Sub Prochimen, închisoarea nu mai miroase a frig și-a păcate, ci a mireasmă de minuni și-a epifanii: „Când în credință mă simțeam învins/ și turbure ca fundul de fântână/ întotdeauna mi-ai întins o mână/ ce mi-a pândit căderea și m-a prins.” (Andrei Ciurunga, *Aceste mâni*)

Epitrop al *Omului Nou* spiritual, metaforă de utilitate publică și manifest pentru libertate, poezia, în închisoare, sinonim pentru utrenie și vecernie, rugăciune și acatist, hrană și untdelemn, speranță și salvare, unește zenitul cu nadirul: prin evaziune lirică coboară sfinții pe pământ și, prin crez spiritual urcă rănilile vărgate spre cer. Lamentație tragică în credință, pas curat în raiul sfințeniei, călăuză pe drumul disperării, poezia, potop de lumină, a întreținut făclia de nutriment pentru foamea fiziologică și anestezic pentru teroarea psihopatică. Sub cer scâlâmb, îmbâcsit cu aer viciat, poezia, misticism rânduit de Brâncuși, gură de aer proaspăt strămtorată în cerul gâtului, erodă fierul, și obligă, în condiții pulmonare vitrege, la fericire universală: „Pe unde-au călcat cuvintele mele/ sunt numai pietre și brazi și poteci./ Frânge-te, vântule, când curgi peste ele,/ umple-te, lună, de sânge, când treci.” (Radu Gyr, *Pe unde-au călcat cuvintele mele*) Paleolitic prin toate erele vieții, călătoria arheologică dinspre Drumul Golgotei spre Drumul Damascului, așa-numita „trezire” în duh, crestează ca într-un răboj, cu sulița și dalta-n meșteșug, trecerea de la suferință la creație. Izvor suprapământean ce răscolește, ce îndeamnă și obligă la „activism pentru viață”, clipe care înalță sufletul, cergi ce șterg răni învârtoșate, balsam ce mângâie biciul istoriei, creația, scrisul sau memorizarea, ajută întemnițatul să „evadeze” dintre zidurile reci ale închisorii spre înalte culmi ale spiritului.

Resurecție poetică și duhovnicească, atmosferă plină de har jinduită în zăbrelele Gulagului, jertfă tăinuită în introspecție, rugăciune, psalm, litanie, crez, liturghie, în proximitatea divinului, poezia transformă închisoarea în Biserică. Condamnarea este chemare spre și de la Dumnezeu: „Când ochii mi-i închid și cat în mine/ puteri să urc Golgota până sus,/ o voce, un ecou din adâncime/ îmi spune blând: «Viața e Iisus!/ Mărgăritarul prețios e-n tine.»” (Valeriu Gafencu, *Poezie*) Stigmat în ființă, mântuit în celulă de iadul temniței, cufundat în fântâna ticsită cu apă curată de lacrimi plânse, întemnițatul își primește, în camera neagră de tortură, hirotonia. Încarcerat în arsuri de bici, slujește liturghia cuibărită în fiecare vers de metaforă, spovedește și împărtășește cu mici felii de poezie, deținuții care, cuprinși de foame ontologică, înșfăcă cuminecătura, pe care o trece din gură în gură: „Înghițeam la strofe ca găina boabele” (Berzescu 129). Toți damnații gustă patimile lui Hristos: „Aici undeva e un cui/ Care ne-a țintuit pe amândoi pe o cruce.” (Ioan Victor Pica, *Dimensiune invizibilă*)

Întemnițatul își construiește o realitate compensatorie cu cea din urmă merinde din gamelă: scrisul (Cistelecan 105). Creionul sau hârtia, găsite la percheziție, erau expresie directă de crimă, uneltire și dezertare, prin urmare, deținuții, sfinți din hăul iadului, și-au găsit diverse metode subversive de supraviețuire postumă. Inițial, poeziile erau scrise pe hârtia sacilor de ciment sau pe plăci de săpun, pentru ca, mai apoi, să devină înșiruri de volume scrijelate cu sârmă pe pereții celulelor-chilii. Instruiți de specialiști sovietici, temnicerii au zugrăvit pereții în calc lăsând reliefuri zgrunțuroase, pentru imposibilitatea ploii de stele. Următoarea tehnică de rezistență în cultură își găsea început în bocanci: versurile erau crestate în talpa bocancului peste o peliculă de pastă de var cu săpun. Când setea le-a fost ucisă, au primit bocanci încolțiți cu tălpi de cauciuc striat. Dibaci în forare, cu sudori de perseverență, au cârpit versuri pe limba bocancilor, iar atunci s-au confiscat bocancii. Când au sanctificat carcera prin scris, deținuții, prin alfabetul Morse, și-au descusut firele de cămașă vărgată pentru a-și cosi stiharul. Prin codul Morse, transcris pe-o linie frântă în noduri din fire bicolore de cămașă vărgată, Noul Testament a trecut din celulă în celulă, versurile s-au atestat oral, în contra eroziunii morale. Fatal, pentru fior contemporan, poezia, angrenaj cu lanț bucal, supraviețuiește în pofida lipsei ei. Ațele înnodate vărgat erau, încifrate în rugăciune sau blestem, răsfirate din ghemul Ariadnei, fire hărăzite spre „calea regală”. În închisoare, codul Morse a deschis dublu oblon: deținutul, receptiv Lui Dumnezeu, avea îndatorire obligatorie să-l simtă și să-l recepționeze, să-l adulmece, bătut în țevi, în zgomot când surd, când asurzitor: „Și copiii cresc fără să vadă/ Și oamenii trec fără să vadă/ Unde ești Doamne?/ Mai poți fi undeva Doamne?/ Fratele meu,/ Călăul meu,/ Dacă mă mai iubești,/ Dacă mă mai urăști,/ Dacă ai înțeles ce înseamnă Pitești,/ Fură, te rog, pentru mine crucea/ Pe care a murit Dumnezeu!” (Ioan Victor Pica, *Pitești*)

Bibliografie

- Andreca, Dumitru. *Drumuri în întuneric (Destine mehedințene; 1945-1964)*. Timișoara: Editura Helicon, 1993, p. 217.
- Ardeleanu, George. *N. Steinhardt și paradoxurile libertății: o perspectivă monografică*. București: Editura Humanitas, 2009.
- Berzescu, Atanasie. *Lacrimi și sânge*. Timișoara: Editura Marineasa, 1999.
- Cesereanu, Ruxandra. *Călătorie spre centrul infernului. Gulagul în conștiința românească*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1998.
- Cistelecan, Ioana. *Staze și metastaze carcerale*. Bistrița: Editura Charmides, 2019.
- Deletant, Dennis. *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965*. trad. de Lucian Leuștean, Iași: Editura Polirom, 2001.
- Gheorghiu, Virgil, Constantin. a. *Dumnezeu nu primește decât duminica*. trad. din lb. franceză de Gheorghită Ciocoi, București: Editura Sophia, 2018.

- Gheorghiu, Virgil, Constantin. b. *Ora 25*. ediție îngrijită de Gheorghia Ciocoi, pref.: Thierry Gillyboeuf, București: Editura Sophia, 2022.
- Ianolide, Ioan. a. *Testamentul unui nebun*. ediție îngrijită la Mănăstirea Diaconеști, Bacău: Editura Bonifaciu, 2021.
- Ianolide, Ioan. b. *Întoarcerea la Hristos: document pentru o lume nouă*, ediție îngrijită la Mănăstirea Diaconеști, cu un cuvânt înainte de Părintele Gheorghe Calciu-Dumitreasa, București: Editura Christiana, 2006.
- Ierunca, Virgil. *Fenomenul Pitești*. București: Editura Humanitas, 1990.
- Ioanid, Ion. *Închisoarea noastră cea de toate zilele, volumul II (1954-1957)*. ediția a 3-a rev., București: Editura Humanitas, 2013.
- Meyrink, Gustav. *Golem*. trad. din limba germană de Gina Argintescu-Amza, prefață de Bogdan-Alexandru Stănescu, 19 litografii de Ștefan Câlția însoțite de o convorbire, București: Editura Pandora Publishing, 2022.
- Monah, Moise. *Sfântul închisorilor: mărturii despre Valeriu Gafencu, adunate și adnotate de Monahul Moise*. tipărită cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului Părinte Irineu, Arhiepiscop al Alba Iuliei, ed. a 2-a, Alba Iulia: Editura Reîntregirea, 2017.
- Noica, Constantin. *Rugați-vă pentru fratele Alexandru*. București: Editura Humanitas, 1990.
- Onaca, Cornel. *Martori și martiri din temnițele comuniste*. ediția a II-a revăzută și adăugită, Oradea: Editura Primus, 2014.
- Tismăneanu, Vladimir. a. *Fantoma lui Gheorghiu-Dej*. București: Editura Univers, 1995.
- Tismăneanu, Vladimir. b. *Efigii ale unui coșmar istoric*. vol. coord. de Marius Stan (pref.), București: Editura Humanitas, 2015.
- Tismăneanu, Vladimir. c. *Diavolul în istorie. Comunism, fascism și câteva lecții ale secolului XX*. trad. din limba engleză și indice de Marius Stan, București: Editura Humanitas, 2013.
- Troncotă, Cristian. *Torționarii: Istoria instituției Securității regimului comunist din România (1948–1964)*. Editura Elion, 2006.